

Witsnuitdolfijnen in Nederland

Kees Camphuysen

In de zuidelijke Noordzee komen naast de bruinvis ook dolfijnen voor. Steeds weer ontstaat verwarring omtrent de soorten: ofschoon de naam tuimelaar bij velen in het geheugen gegrift staat, gaat het tegenwoordig meestal om de witsnuitdolfijn. Een geïllustreerd relaas over deze nieuwkomer in onze omgeving.

Halverwege de vorige eeuw kwamen er in onze kustwateren zowel bruinvissen als dolfijnen voor. In het Marsdiep (tussen Texel en Den Helder) was het zien van tuimelaars rond de veerboot of vanaf de dijk niets bijzonders. De tuimelaar *Tursiops truncatus* verdween na de aanleg van de Afsluitdijk, met in haar kielzog de bruinvis *Phocoena phocoena* en het werd jarenlang akelig stil in de branding. Ergens in de loop van de jaren zeventig en tachtig werden er echter weer dolfijnen gezien, wat verder uit de kust meestal, en bovendien een andere soort. De witsnuitdolfijn *Lagenorhynchus albirostris* verkende onze omgeving, kennelijk met gunstig stemmend resultaat. Tegenwoordig worden er vrij vaak

groepjes dolfijnen in de Zuidelijke Bocht gezien, vrijwel altijd witsnuitdolfijnen (al wordt er steevast iets anders geroepen...) Klaarblijkelijk heeft deze 'koudwaterdolfijn' hier voet aan de grond gekregen. Van de tuimelaar wordt hier tegenwoordig weing meer gehoord, een enkele (groep) zwerver(s) daargelaten.

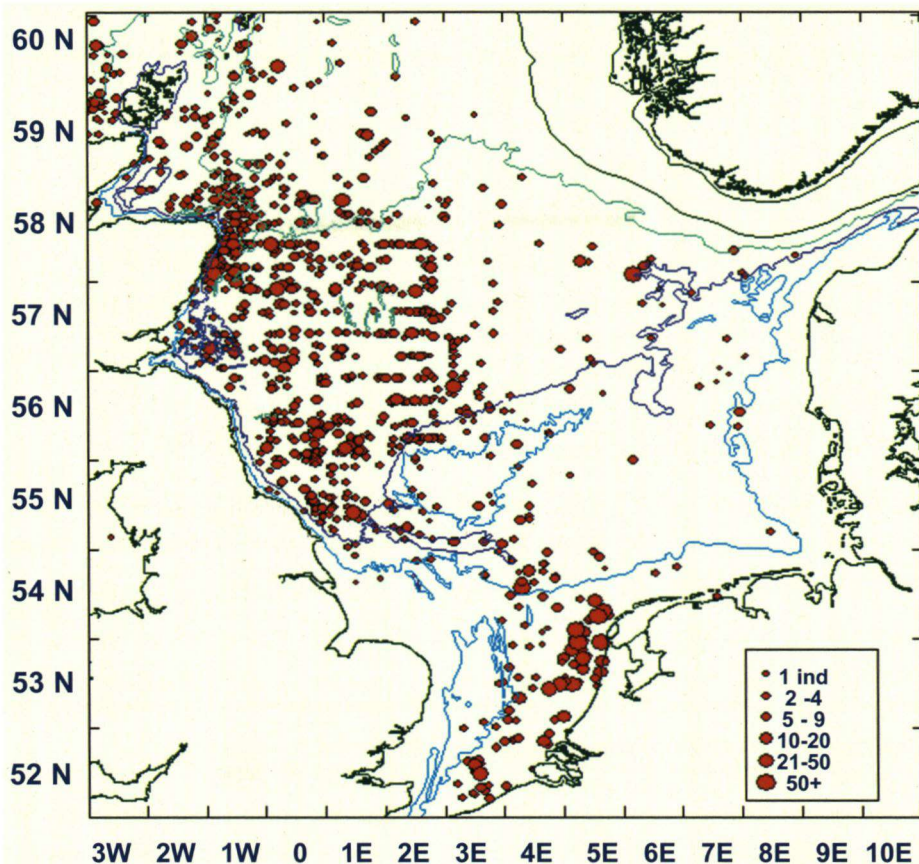
Voorkomen in de Noordzee

Witsnuitdolfijnen zijn 'koudwater' dolfijnen die ook veel rond de Faerøer Eilanden, bij IJsland en zelfs in de Barentssee en rond Spitsbergen worden gezien. Alleen de verwante witflankdolfijn *Lagenorhynchus acutus* komt ook zo ver in het noorden voor.

Witsnuitdolfijnen voor de boeg van een groot schip. Rugzadel, flankvlekken en witte snuit zijn goed zichtbaar. Foto: Kees Camphuysen

In de Noordzee is de witsnuitdolfijn de meest talrijke dolfijn, al heeft hij een tamelijk beperkt verspreidingsgebied. Rond de Shetlandeilanden en de Orkneyeilanden, in de centrale noordelijke Noordzee tot aan de Schotse oostkust, en langs de Engelse oostkust tot aan de Doggersbank is de soort talrijk (figuur 1). Verder naar het oosten (Skagerrak en Duitse Bocht) is de witsnuitdolfijn uitermate schaars. De ondiepe Doggersbank vormt een opvallende (en ongetwijfeld veelbetekende) onderbreking in het verspreidingsgebied.

Figuur 1: Waarnemingen van witsnuitdolfijnen in de Noordzee (ESAS 3.1, Marine Mammal Database en RIKZ-gegevens gecombineerd; 1980-2003).

De waarnemingen die in onze omgeving worden gedaan sluiten aan op waarnemingen van groepen in de Outer Silver Pit, een diepe 'zeestraat' ten zuiden van de Doggersbank. Tegenwoordig dringen witsnuitdolfijnen door tot voor de Belgische kust, maar in het Kanaal en bij Zuid-Ierland is deze soort weer vrij zeldzaam.

Voorkomen in Nederland

In Nederland, of liever gezegd op de Nederlandse Noordzee (51-56°NB, 2-7°OL), worden af en toe groepjes witsnuitdolfijnen aangetroffen. Het hele jaar door bestaat er kans op het zien van witsnuitdolfijnen (figuur 2), maar het vóórkomen is zo onvoorspelbaar dat er beter van invasies gesproken kan worden dan van een regelmatige gebeurtenis. Echt dicht onder de kust komen de dolfijnen liever niet. Mogelijk heeft dat te maken met onze geleidelijk aflopende, zanderige bodem. Tuimelaars

daarentegen kwamen vroeger tot vlak voor de kust voor. Ter hoogte van Aberdeen (Oost-Schotland), waar de zee dicht bij de kust veel dieper is, worden witsnuitdolfijnen wel degelijk vanaf de kust gezien. Het eventuele mijden van ondiepten ten spijt, is het voorkomen in het gebied van de Vlaamse Banken verre van ongewoon. Ook daar worden de meeste groepen echter 'buiten' de banken opgemerkt.

Herkenning op zee

De witsnuitdolfijn komt meestal voor in kleine groepen (2-6 exemplaren), al worden soms grotere concentraties gezien, tot wel enkele honderden dolfijnen tegelijkertijd (tabel 1). De soort is bepaald niet schuw en motorschepen, zeiljachten of bootjes met sportvissers worden vaak benaderd door dolfijnen die enige tijd met het schip mee zwemmen. Karakteristiek is de hoge, zwarte rugvin, het witte rugzadel (onder sommige lichtomstandigheden

Aantal	Datum	Waarnemer(s)	N.B.	O.L.	Locatie
25	07/11/1990	H. Steenhuis (sportvissers)	52.77	4.32	12' van Camperduin
25	20/03/2002	Onbekend (schip)	51.48	2.59	Westhinder
25	24/06/2001	via R. Oosterhuis (schip)	53.42	4.53	NW van Texel
26	10/12/1992	RIKZ (vliegtuigsurvey)	52.48	3.93	Centrale Zuidelijk Bocht
30	23/11/1993	P.A. Walgaard (platform)	52.87	4.14	Helm Field
30	26/04/2000	R. Oosterhuis (sportvissers)	53.31	4.66	NW van Texel
40	19/04/2002	via R. Oosterhuis (sportvissers)	53.31	4.67	NW van Den Helder
40	11/12/1984	C.J. Camphuysen (platform)	53.57	3.30	Botney Grounds
42	10/12/1992	RIKZ (vliegtuigsurvey)	52.48	3.93	Central Zuidelijke Bocht
50	09/12/1992	W. Messchaert (sportvissers)	53.25	4.58	T.h.v. Texel
50	10/01/1999	R&M Snip LvDuyn (sportvissers)	52.96	4.25	23' W van Den Helder
50	10/01/1999	R. Oosterhuis (sportvissers)	53.09	4.21	W van Den Helder
100	31/03/1990	Onbekend (schip)	52.95	4.63	T.h.v. Noorderhaaks
250	10/12/1992	RIKZ (vliegtuigsurvey)	52.48	4.15	Zuid-Holl. kustwateren

Tabel 1: De grootste groepen witsnuitdolfijnen in Nederlandse wateren.

moeilijk te zien!), de witte wazige vlekken over de flanken (waardoor dikwijls en ten onrechte gedacht wordt dat het om de witflankdolfijn zou gaan), de korte, wittige snuit, en het zware postuur. De foto's laten de belangrijkste kenmerken goed zien.

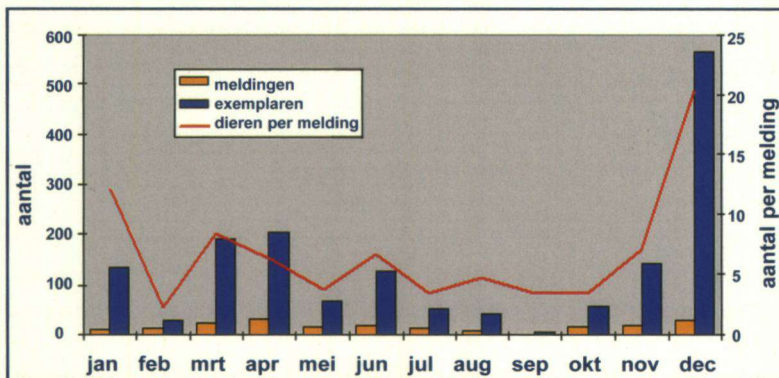
Wanneer motorschepen door dolfijnen benaderd worden is dat van te voren vaak al goed te zien. De dolfijnengroep gaat min of meer stilliggen, groepeerd zich (de vinnen draaien langzaam aan de

oppervlakte), stormen plotseling onder water naar de boeg, en zwemmen enkele minuten voor de boeg mee. Op het laatste moment zijn de zwart-witte schimmen zelfs bij ruwe zee onder water goed te zien en eenmaal voor de boeg aangekomen wentelen zij zich in de boeggolf en kijken met hun waterige varkensachtige oogjes omhoog. Hengelaars rapporteren dat het kloppen op de scheepshuid van hun kleine motorbootjes een

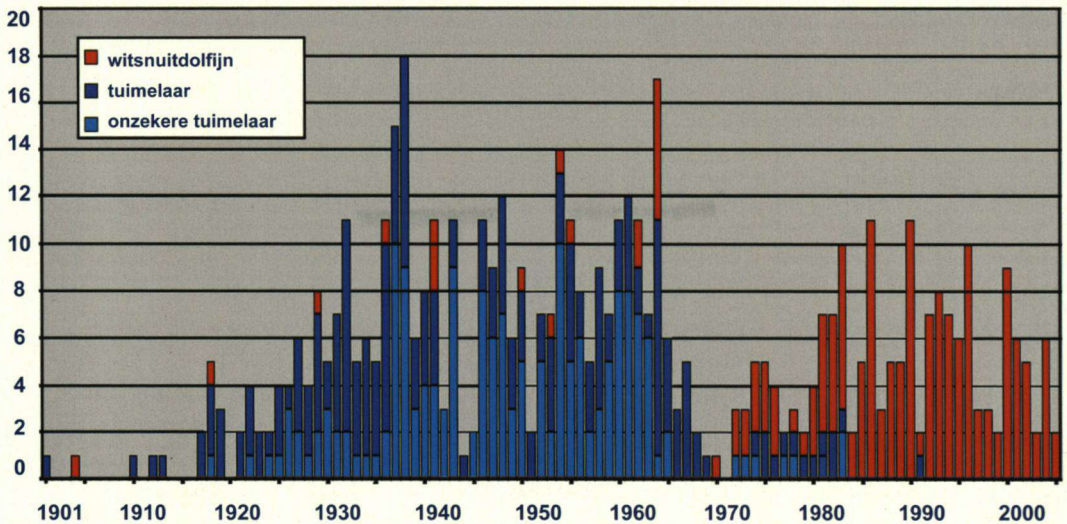
grote aantrekkingskracht op de dolfijnen kan hebben. Inmiddels beschikken we over talloze foto's van tussen de hengels doorzwemmende witsnuitdolfijnen!

Verleden en heden

Hoe komt het dat tegenwoordig vooral witsnuitdolfijnen in onze wateren worden gezien, terwijl er vroeger alleen tuimelaars gezien werden? Het is natuurlijk mogelijk dat er

Figuur 2: Seizoenspatroon 1980-2003 van witsnuitdolfijnen in Nederlandse wateren: aantal meldingen, aantal exemplaren en aantal dieren per melding.

Figuur 3: Vondsten van tuimelaars en witsnuitdolfijnen op de Nederlandse kust vanaf 1901 tot heden. Tuimelaars worden tegenwoordig bijna niet meer gevonden, terwijl de witsnuitdolfijn vroeger een bijzonderheid was.

vroeger vanaf schepen veel minder op dolfijnen werd gelet, of dat men er automatisch vanuit ging dat het wel tuimelaars zouden zijn. Wanneer we de strandingen op de Nederlandse kust tegen het licht houden blijkt echter dat er wel degelijk een verandering is opgetreden (figuur 3). Tot het begin van de jaren zestig werd slechts bij hoge uitzondering een witsnuitdolfijn gevonden, maar wel honderden tuimelaars. Tegenwoordig worden er bijna geen tuimelaars meer aangetroffen maar wel vele tientallen witsnuitdolfijnen (gebaseerd op verslagen van A.B. van Deirse, Zoölogisch Museum Amsterdam, van Chris Smeenk, Naturalis Leiden en van Kompanje 2001). Omdat van de gestrande dieren veel materiaal verzameld is, kunnen de determinaties gecontroleerd worden op juistheid en mogen we ervan uitgaan dat het hier om een werkelijke verandering is gegaan. De als tuimelaar gedetermineerde dieren waarvoor geen bewijs meer voorhanden was, zijn in figuur 3 als 'onzekere tuimelaars' weergegeven (analyse Kompanje 2001).

Verder lezen?

- Kompanje, E.J.O., 2001. Review of strandings and catches of *Tursiops Truncatus* (Mammalia: Cetacea, Odontoceti) in the Netherlands between 1754 and 2000. *Deinsea* 8: 169-224.

Close-up van witsnuitdolfijn voor de boeg van een kleine boot: de witte vegen over de flanken zijn bijna altijd zichtbaar als het dier aan de oppervlakte komt en zijn karakteristiek voor de witsnuitdolfijn, niet voor de witflankdolfijn! De korte snuit, hier helder wit, is vaak vlekkerig grijs. Foto: Rutger Oosterhuis, Het Sop.

Dankwoord

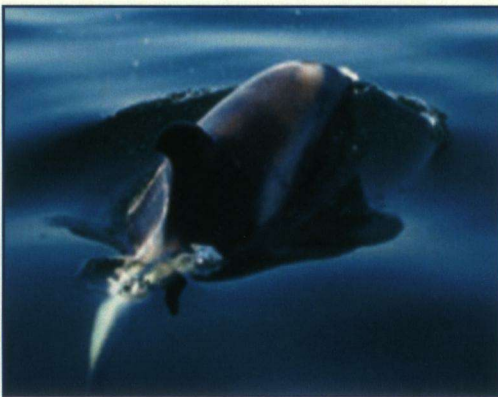
De waarnemingen die in dit overzicht zijn gebruikt werden bijeengebracht door: Gazet van Antwerpen, M. Bergman, J. de Boer, R. de Boer, H.P. Bosgraaf, L. Bruinzeel, C.J. Camphuysen, A.C. Couperus, archief CvZ, E. Deboeck, R. Declerk, J. Delventhal, N. Dijkstra, G. Duineveld, A. van den Ende, L. van Duyn, M.R. Gerding, J. Haelters MUMM, N.F. van der Ham, KLM helicopter pilot, F. Hernandez, J. van der Hiele, M. Hoekstein, R. Holt, N. Janssen, G.O. Keijl, M. Kok, W. Korbijn, K. Kramer, P. Kunst, J.J. Kwakman, G. Leaper, M.F. Leopold, S. van Lieshout, J. Lloyd, M. Meinster, Kon. Marine, J. van der Meer, W. Messchaert, T. Mols, T. Nijdam, J. Nuyts, Nieuwsbrief NZG 4(2), H. Offringa, LTZT2 O.C. Olbers, R. Oosterhuis, W. Pompert, K. Reurekas, J. Seys, R. & M. Snip, E. Snoek, H. Steenhuis, E. Stienen INB, LTZ1 Swerissen, M.L. Tasker, Marco, Marjolein &

Cleo Verseput, LTZ B Van Vliet, P.A. Walgaard, A. Webb, T. Weichler, M. Wind, L. Witte, R. Witte, Pim A Wolf, www.wrakvissen.nl.
Mijn hartelijke dank geldt hen allen, omdat dit overzicht niet mogelijk was geweest zonder de medewerking van deze waarnemers. In figuur 1 zijn de waarnemingen van het monitoringprogramma van het RIKZ gecombineerd met de gegevens uit de Marine Mammal Database en gegevens van de European Seabirds at Sea database. Toestemming voor het gebruik van de RIKZ-gegevens werd verleend door Peter Bot (RIKZ, Den Haag).

Kees Camphuysen

Koninklijk Nederlands Instituut voor
Onderzoek der Zee, Postbus 59, 1790
AB Den Burg, Texel

kees.camphuysen@wxs.nl

Witsnuitdolfijnen bij kalme zee.
Foto: home2.scarlet.be/molemans

Marine Mammal Database

Alle zichtwaarnemingen van walvisachtigen worden verzameld in de *Marine Mammal Database*. Die is indertijd door mij opgezet voor de Nederlandse Zeevogelgroep, om te zorgen dat waardevolle gegevens niet verloren gaan voor de toekomst. Bovendien leidt het samenbrengen van gegevens tot veel meer inzicht dan aparte bestanden en ervaringen. Iedereen die een walvisachtige in Nederland of daarbuiten waarneemt, wordt uitgenodigd om gegevens te melden aan dit centrale archief. De waarnemingen worden op het web geplaatst (<http://home.planet.nl/~camphuys/Cetacea.html>) zodat iedereen kennis kan nemen van recente waarnemingen. Het materiaal is toegankelijk voor serieuze onderzoekers, zodat de gegevens uiteindelijk de bescherming van deze dieren ten goede kunnen komen. Gegevens kunnen worden opgestuurd naar het adres onderaan dit artikel. Graag een beschrijving van de waarneming, aantal dieren, datum, tijd, plaats in geografische coördinaten of plaatsnaam en liefst een foto als het om iets anders gaat dan een bruinvis. Wel gezien, maar niet gemeld is hetzelfde als niet gezien!